

ІДЕНТИФІКАЦІЯ ЕЛЕМЕНТІВ МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕЗІЛЬЄНТНОСТІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ ПІДПРИЄМСТВА

ІВАНЮК Уляна

Національний університет «Львівська політехніка»
<https://orcid.org/0000-0001-8845-9120>
e-mail: ivaniuk.ulana@gmail.com

КОРОЛЬ Роман

Національний університет «Львівська політехніка»
<https://orcid.org/0000-0001-4082-8668>

У дослідженні актуалізовано увагу до проблематики забезпечення резильєнтності українського бізнесу в умовах війни та обумовленої нею критично гострої соціально-економічної нестабільності. Метою статті визначено ідентифікацію та обґрунтування елементів механізму забезпечення резильєнтності соціально-економічної системи підприємств України в умовах кризи. Ідентифіковано конфігурацію та склад структурних елементів механізму забезпечення резильєнтності соціально-економічної системи підприємства. Встановлено особливості та досліджено місце механізму забезпечення резильєнтності вітчизняних підприємств. Показано, що формування та реалізація на практиці механізму забезпечення резильєнтності соціально-економічної системи бізнесу має бути процесом чітко інституціалізованим, що відбувається на постійній основі згідно спланованої етапності заходів і їх результатів на шляху досягнення визначеної генеральної мети.

Ключові слова: управління підприємствами, соціально-економічна система, резильєнтність, стійкість та стабільність, економічна безпека, механізм забезпечення.

IDENTIFICATION OF THE ELEMENTS OF THE MECHANISM FOR ENSURING RESILIENCE OF THE SOCIO-ECONOMIC SYSTEM OF THE ENTERPRISE

IVANIUK Ulana, KOROL Roman

National University «Lviv Politechnic»

In the study, attention is updated to the problem of ensuring the resilience of Ukrainian business in the conditions of war and the critically acute socio-economic instability caused by it. The purpose of the article is to identify and substantiate the elements of the mechanism for ensuring the resilience of the socio-economic system of Ukrainian enterprises in crisis conditions. It is argued that critical instability and the most difficult conditions for ensuring the viability of Ukrainian enterprises in the conditions of a full-scale war naturally determine the high urgency of developing new methodological and applied approaches to ensuring their resilience, and the basis of such practices, undoubtedly, is the formation and implementation of the appropriate socio-economic mechanism. The configuration and composition of the structural elements of the mechanism for ensuring the resilience of the socio-economic system of the enterprise is determined. The peculiarities and place of the mechanism for ensuring the resilience of the socio-economic system of domestic enterprises have been studied. The formation and implementation in practice of the mechanism for ensuring the resilience of the socio-economic system of domestic enterprises should be a clearly institutionalized process that takes place on an ongoing basis in accordance with the planned phasing of measures and their results on the way to achieving the defined general goal. The most rational and effective basis of such an approach is the use of an organizational and economic mechanism, the organizational unit of which is responsible for building a safety management system, and the economic unit is responsible for the formation of a motivational field for achieving the goal and realizing the socio-economic interests of stakeholders in the system of operation and development of enterprises. The elements of the management mechanism are its purpose, goals, principles, methods, functions, tools, conceptual basis, the environment for the formation of resource provision and control.

Keywords: enterprise management, socio-economic system, resilience, sustainability and stability, economic security, security mechanism.

ІВАНЮК, У., & КОРОЛЬ, Р. (2024). ІДЕНТИФІКАЦІЯ ЕЛЕМЕНТІВ МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕЗІЛЬЄНТНОСТІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ ПІДПРИЄМСТВА. *Development Service Industry Management*, (1), 210–214. [https://doi.org/10.31891/dsim-2024-5\(30\)](https://doi.org/10.31891/dsim-2024-5(30))

IVANIUK, U., & KOROL, R. (2024). IDENTIFICATION OF THE ELEMENTS OF THE MECHANISM FOR ENSURING RESILIENCE OF THE SOCIO-ECONOMIC SYSTEM OF THE ENTERPRISE. *Development Service Industry Management*, (1), 210–214. [https://doi.org/10.31891/dsim-2024-5\(30\)](https://doi.org/10.31891/dsim-2024-5(30))

Постановка проблеми у загальному вигляді

та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями

Критична нестабільність та максимально складні умови забезпечення життєздатності українських підприємств в умовах повномасштабної війни закономірно обумовлюють високу актуальність розробки нових методико-прикладних підходів до забезпечення їх резильєнтності, а в основі таких практик, беззаперечно, – формування та втілення в життя відповідного соціально-економічного механізму.

Як відомо, безпосереднім призначенням соціально-економічного механізму є уможливлення реалізації на практиці тих, чи інших завдань, стратегічних і тактичних цільових орієнтирів, яких неможливо досягти за рахунок впровадження одного чи кількох розрізних заходів, коли необхідна цілісна система кроків інструментів, важелів, яка вибудована у певній конфігурації та передбачає запровадження поетапних системних змін.

При тому слід розуміти й весь спектр завдань, вирішення яких очікується в підсумку реалізації соціально-економічного механізму забезпечення резильєнтності соціально-економічної системи вітчизняних підприємств. На правду, кожне підприємство специфічне, відтак, і мета і завдання забезпечення його резильєнтності можуть різнитися, мати властиву йому специфіку. Позаяк, слід розуміти й спільні цільові орієнтири відповідного механізму гарантування резильєнтності всіх, якщо не переважної більшості суб'єктів господарювання.

Аналіз останніх публікацій

Термін «резильєнтність», попри його медичне походження, останнім часом набув все більшого застосування й в економічних дослідженнях. Спершу цим поняттям оперували під час надання характеристики опірності персоналу суб'єктів господарювання до стресових ситуацій (О. Вартанова [1, с.144-150]), а вже на тепер у критично складних соціально-економічних умовах повномасштабної війни і відносно ризикостійкості підприємств (У. Іванюк [6, с.80-87;7;8], О. Мульска, Г. Возняк, Г. Капленко [15, с.398-414; 16, с.83-98]). Закономірно, що питання резильєнтності набувають своєї актуальності та особливої гостроти для суб'єктів господарювання, що опиняються у складній фінансово-економічній ситуації і їм загрожує ризик банкрутства. Відтак, ті, чи інші аспекти та форми резильєнтності згадуються у дослідженнях науковців з проблематики банкрутства і, відповідно, санації бізнесу (Т. Донченко [4, с.124-132], О. Лісінчук [10, с.51-56], О. Манойленко [11, с.60-63], Т. Меліхова [12, с.11-18] та ін.).

Водночас резильєнтність слугує характеристикою спроможності підприємства протидіяти викликам, ризикам і загрозам, що постають на шляху його сталого функціонування й розвитку. Практично аналогічні аспекти піднімаються й у публікаціях, де у фокусі уваги перебувають питання забезпечення життєздатності бізнесу і гарантування економічної безпеки підприємств і організацій. Мова йде про дослідження таких науковців, як Т. Васильців, Р. Лупак [2, с.161-172], К. Горячева [3, с.65-67], Т. Зубко [5, с.81-88], А. Дідич [9, с.248-252], Р. Уразалієв [13, с.153-158], Н. Фокіна, В. Бокій [14, с.111-114] та інші.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття

Разом з тим, термін «резильєнтність» все ще залишається достатньо новим і потребує свого більш глибокого дослідження, розкриття всього спектру проблематики, а також підходів до посилення, особливо щодо формування надійної стійкості соціально-економічної системи вітчизняних підприємств в умовах критично гострої нестабільності, обумовленої наслідками повномасштабної війни.

Формулювання цілей статті

Метою статті є ідентифікація та обґрунтування елементів механізму забезпечення резильєнтності соціально-економічної системи підприємств України в умовах кризи.

Виклад основного матеріалу

Слід зазначити, що спільними рисами механізму забезпечення резильєнтності соціально-економічної системи підприємств є наступні.

По-перше, це більш якісне та ефективне планування соціально-економічного розвитку підприємства або створення такого докладного плану, який враховує всі аспекти діяльності підприємства. Це включає в себе розробку бюджетів, прогнозування доходів і витрат, аналіз ризиків та визначення резервів для управління непередбаченими ситуаціями.

По-друге, це спроможний ризик-менеджмент, який стосується визначення та оцінки ризиків, пов'язаних з соціальними й економічними аспектами діяльності підприємства. Розробка стратегій управління ризиками, включаючи страхування та інші фінансові інструменти для зменшення можливих негараздів.

По-третє, це оптимізація ресурсів або ефективне їх використання, мінімізація зайвих витрат та оптимізація капіталовкладень. Це може включати перегляд інвестиційних проектів та оптимізацію структури фінансування реалізації проектів соціально-економічного розвитку бізнесу.

По-четверте, це досконалий моніторинг, який передбачає систематичний аналіз соціально-економічного стану підприємства, включаючи моніторинг кредитних рейтингів, ліквідності та інших ключових показників. Це дозволяє вчасно виявляти потенційні проблеми та реагувати на них.

По-п'яте, це ретельне планування, максимізація переваг та використання законодавчих можливостей для зменшення соціально-економічного тягаря на бізнес. Це може включати оптимізацію зобов'язань та вивчення можливостей для отримання кредитів і позик.

Ведемо мову також і про достатні підходи до організації механізму забезпечення резильєнтності соціально-економічної системи підприємства, складовими елементами якої слугують:

1) стратегічне планування (розробка стратегії резильєнтності соціально-економічної системи, яка враховує довгострокові цілі та визначає шляхи до їх досягнення);

2) технологічні інновації (використання сучасних інформаційних технологій для автоматизації управління, аналізу даних та забезпечення резильєнтності);

3) ефективне управління інтелектуально-кадровими та інноваційно-технологічними ресурсами (навчання та розвиток кваліфікованого персоналу, який здатний ефективно впроваджувати стратегії забезпечення резильєнтності соціально-економічної системи підприємства);

4) сталі вдосконалення, розвиток й модернізація (постійне оновлення стратегій та методів відповідно до змін в економічному середовищі та постійне вдосконалення системи управління);

5) стейкхолдерський підхід (взаємодія з усіма зацікавленими сторонами, включаючи клієнтів, партнерів та інвесторів, для забезпечення взаємовигідних відносин та підтримки резильєнтності соціально-економічної системи підприємств).

Зі зазначеного констатуємо про те, що загальний успіх у забезпеченні резильєнтності соціально-економічної системи підприємства залежить від систематичного підходу та готовності адаптуватися до змін. Ретельне планування, ефективне управління ризиками та інноваційні рішення створюють основу для стійкого соціально-економічного успіху підприємства в сучасних умовах бізнесу.

Таким чином, концептуальні положення формування механізму забезпечення резильєнтності соціально-економічної системи підприємства набувають вигляду як на рис. 1. Завдяки такому стратегічному підходу система забезпечення резильєнтності соціально-економічної системи бізнесу включає як довгострокове, так і короткострокове планування і реалізацію відповідних заходів, які обґрунтовуються на засадах відповідної теоретичної основи та реалізуються внутрішніми суб'єктами системи забезпечення резильєнтності соціально-економічної системи підприємства. Слід розуміти, що це далеко не тільки персонал, відповідальний за безпеку, але й топ-менеджмент та керівники структурних підрозділів підприємства, його власники і засновники, стейкхолдери та стратегічні партнери по бізнесу.

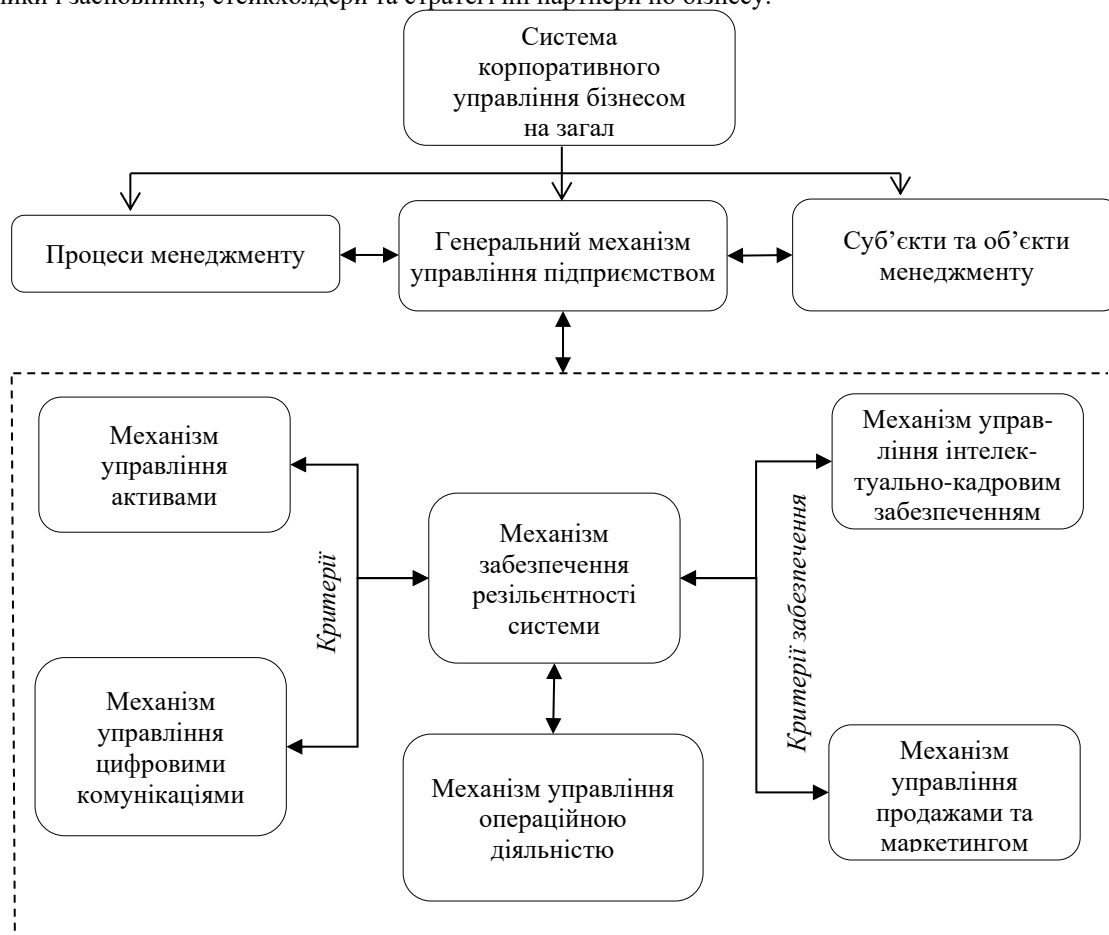

Рис. 1. Місце механізму забезпечення резильєнтності соціально-економічної системи вітчизняних підприємств

Тут необхідне нелінійне управління, яке базується на цілісному спектрі спеціалізованих сучасних інструментів стратегічного фінансового та безпекового менеджменту. При цьому застосовуються методи системного і ситуаційного аналізування, імітаційного моделювання, чутливості, аналогій.

Водночас, зазначені теоретико-методичні аспекти дають нам підстави для виокремлення ключових

сторін (аспектів) такого механізму. Ми переконані, що це організаційна та економічна компоненти, коли організаційна відповідальна за створення на підприємстві якісної та ефективної організаційно-управлінської системи забезпечення резильєнтності бізнесу, його захищеності від внутрішніх та зовнішніх ризиків, викликів і загроз, а економічна відповідальна за досягнення прийнятної фінансово-економічної ефективності політики в цій сфері, що, беззаперечно, втілюється у надійний соціально-економічний стан підприємства, раціональну структуру його капіталу, а також прийнятну (з огляду на окупність інвестованого в бізнес капіталу) фінансово-економічну ефективність господарювання та використання ресурсного забезпечення, вкладеного в бізнес.

Таким чином, ведемо мову про доцільність формування та імплементації механізму забезпечення резильєнтності соціально-економічної системи суб'єкта господарювання.

Позаяк, перш ніж розробляти і впроваджувати відповідний механізм, слід усвідомлювати не тільки його роль, але й місце у загальній системі корпоративного управління бізнесом. Відтак, механізму забезпечення резильєнтності соціально-економічної системи підприємства є невід'ємним компонентом загальної системи управління підприємством, зв'язки між якими опосередковуються через управлінські процеси засобами суб'єктів управління через вплив на об'єкти управління.

Своєю чергою, механізм забезпечення резильєнтності соціально-економічної системи підприємства як відокремлена підсистема складається з власних внутрішніх підсистем – механізмів управління: (1) фінансами, (2) персоналом, (3) маркетингом, (4) операційною діяльністю, (5) бізнес-комунікаціями. У сучасних умовах особливої ваги та актуальності набувають безпосередньо цифрові комунікації, які пронизують і бізнес-процеси, і зовнішні комунікації підприємства, і маркетинг.

При побудові організаційно-економічного механізму забезпечення резильєнтності соціально-економічної системи вітчизняних підприємств слід також враховувати й те, що сучасне підприємство стикається з низкою викликів та невизначеностей, які потребують виважених стратегій для забезпечення життєздатності бізнесу як корпоративної структури. Однак успішне вирішення цього завдання та гарантування за рахунок цього належної резильєнтності соціально-економічної системи суб'єктів господарювання вимагає якісного аналізу і визначення завдань, а також впровадження ефективних підходів.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі

Формування та реалізація на практиці механізму забезпечення резильєнтності соціально-економічної системи вітчизняних підприємств має бути процесом чітко інституціалізованим, що відбувається на постійній основі згідно спланованої етапності заходів і їх результатів на шляху досягнення визначеної генеральної мети. Найбільш раціональною та ефективною основою такого підходу є використання організаційно-економічного механізму, організаційний блок якого відповідальний за побудову системи менеджменту безпеки, а економічний – за формування мотиваційного поля досягнення мети і реалізації соціально-економічних інтересів стейкхолдерів у системі функціонування та розвитку підприємств. Елементами управлінського механізму є його мета, цілі, принципи, методи, функції, інструменти, концептуальне підґрунтя, середовище формування ресурсного забезпечення і контролю.

Перспективним напрямом подальших досліджень у цій сфері є удосконалення методики аналізування якості та ефективності механізму забезпечення резильєнтності соціально-економічної системи вітчизняних підприємств.

Література

1. Варганова О. В. Онтологія загальної сфери дискурсу «резильєнтність персоналу». *Таврійський науковий вісник. Серія економіка*. 2023. Вип. 15. С. 144–150.
2. Васильців Т. Г., Лупак Р. Л., Васильців В. Г. Характеристика функціональних складових економічної безпеки сектору інформаційно-комунікаційних технологій України. *Економічний дискурс*. 2017. Вип. 1. С. 161–172.
3. Горячева К. Фінансова безпека підприємства. Сутність та місце в системі економічної безпеки. *Економіст*. 2003. № 8. С. 65–67.
4. Донченко Т. В. Теоретичні основи санації підприємств: сутність та функції. *Вісник Житомирського державного технологічного університету*. 2020. № 3. С. 124–132.
5. Зубко Т. Л. Оцінка рівня економічної безпеки підприємства галузі зв'язку. *Економіка. Менеджмент. Бізнес*. 2016. Вип. 3. С. 81–88.
6. Іванюк У. В. Соціально-демографічний аспект формування потенціалу резильєнтності соціально-економічної системи України. *Регіональна економіка*. 2023. №2 (108). С. 80–87.
7. Іванюк У.В. Домінантні ознаки, види та драйвери резильєнтності економічної системи в умовах глобальної нестабільності. *Економіка та суспільство*. 2022. № 43. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1757>.
8. Іванюк У.В. Теоретичне підґрунтя дослідження резильєнтності соціально-економічної системи в умовах впливу глобальних тенденцій. Напрями глобальної нестабільності. *Економіка та суспільство*. 2022. № 43. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1757>.

9. Лупак Р. Л., Дідич А. М. Економічні основи забезпечення конкурентоспроможності підприємства в умовах ринкових відносин. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2017. Вип. 20.6. С. 248-252.

10. Лісничук О. А. Розрахунок санаційного потенціалу підприємства: зарубіжний досвід та вітчизняна практика. *Інноваційна економіка*. 2019. № 5(31). С. 51–56.

11. Манойленко О. В. Підходи до оцінки санаційного потенціалу тимчасово неплатоспроможних суб'єктів господарювання. *Економіка та держава*. 2016. № 1. С. 60-63.

12. Меліхова Т. О. Оцінювання ймовірності банкрутства з метою підвищення фінансового стану підприємства. *Агросвіт*. № 10. С. 11-18.

13. Уразалієв Р. М., Васильців Т. Г. Узагальнення концептуальних основ економічної безпеки підприємства. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2011. 21 (2). С. 153-158.

14. Фокіна Н. П., Бокій В. І. Економічна безпека підприємства – найважливіша складова фінансової стійкості. *Актуальні проблеми економіки*. 2003. № 8 (26). С. 111-114.

15. Mulcka O., Storonyanska I., Patytska Kh., Ivaniuk U., Voznyak H. Economic growth of Ukrainian regions and determinants of financial resilience: Modeling the causal nexus. *Problems and Perspectives in Management*, 2023, 21(4), 398-414.

16. Voznyak H., Mulcka O., Kaplenko H., Sorokovy D., Patytska Kh. Financial determinants of ensuring the resilience of Ukrainian regions. *Investment Management and Financial Innovations*, 2023, 20(4), 83-98.

References

1. Vartanova, O. V. (2023). Ontology of the general sphere of discourse «resilience of personnel». *Taurian Scientific Herald. Economy series*. Iss. 15. pp. 144–150.

2. Vasylytsiv, T. G., Lupak, R. L., Vasylytsiv, V. G. (2017). Characteristics of functional components of economic security of the information and communication technologies sector of Ukraine. *Economic discourse*. Iss. 1. pp. 161-172.

3. Gorjacheva, K. (2003). Financial security of the enterprise. The essence and place in the system of economic security. *Economist*. Vol. 8, pp. 65-67.

4. Donchenko, T.V. (2020). Theoretical foundations of enterprise rehabilitation: essence and functions. *Bulletin of Zhytomyr State Technological University*. Vol. 3. pp. 124–132.

5. Zubko, T. L. (2016). Assessment of the level of economic security of the communications company. *Economy. Management. Business*. Vol. 3. pp. 81-88.

6. Ivanyuk, U. V. (2023). Socio-demographic aspect of the formation of the resilience potential of the socio-economic system of Ukraine. *Regional economy*. no. 2(108). pp. 80-87.

7. Ivanyuk, U.V. (2022). Dominant signs, types and drivers of resilience of the economic system in conditions of global instability. *Economy and society*. no. 43. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1757>.

8. Ivanyuk, U.V. (2022). The theoretical basis of the study of the resilience of the socio-economic system under the influence of global trends. *Directions of global instability. Economy and society*. no. 43. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1757>.

9. Lupak, R. L., Didych, A. M. (2017). Economic bases of ensuring the competitiveness of the enterprise in market relations. *Scientific Bulletin of NLTU of Ukraine*. Vol. 20.6. pp. 248-252.

10. Lisnichuk, O.A. (2019). Calculation of the rehabilitation potential of the enterprise: foreign experience and domestic practice. *Innovative economy*. Vol. 5(31). pp. 51–56.

11. Manojlenko, O.V. (2016). Approaches to assessing the resolution potential of temporarily insolvent entities. *Economy and state*. Vol. 1. pp. 60-63.

12. Melixova, T.O. (2019). Assessing the probability of bankruptcy in order to improve the financial condition of the enterprise. *Agrosvit*. Vol. 10. pp. 11-18

13. Urazaliyev, R. M., Vasylytsiv, T. G. (2011). Generalization of the conceptual foundations of economic security of the enterprise. *Scientific bulletin of NLTU of Ukraine*. no. 21 (2). pp. 153-158.

14. Fokina, N. P., Bokij, V. I. (2003). Economic security of the enterprise – an essential component of financial stability. *Actual problems of economics*. Vol. 8 (26), pp. 98-110.

15. Mulcka, O., Storonyanska, I., Patytska, Kh., Ivaniuk, U., Voznyak, H. Economic growth of Ukrainian regions and determinants of financial resilience: Modeling the causal nexus. *Problems and Perspectives in Management*, 2023, 21(4), 398-414.

16. Voznyak, H., Mulcka, O., Kaplenko, H., Sorokovy, D., Patytska, Kh. Financial determinants of ensuring the resilience of Ukrainian regions. *Investment Management and Financial Innovations*, 2023, 20(4), 83-98.